

**ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
"ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ"
МІНІСТЕРСТВА ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ**

**ЛАБОРАТОРІЯ ІНТЕРАКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НАВЧАННЯ
ГУМАНІТАРНИХ ДИСЦИПЛІН**

С. Терно, З. Коган, І. Полтавська

**ПРОБЛЕМНІ ЗАДАЧІ З ІСТОРІЇ
ДЛЯ УЧНІВ 6-7 КЛАСІВ ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОЇ
ШКОЛИ**

СХВАЛЕНО МІНІСТЕРСТВОМ ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ



Запоріжжя
«Просвіта»
2009

УДК: 94 (4/8) (075.3)
ББК: Т 3 (0) Я 72

*"Схвалено для використання у загальноосвітніх навчальних закладах"
комісією із суспільствознавчих дисциплін (секція "Історія")
Науково-методичної ради з питань освіти Міністерства освіти і науки України
(протокол № 3 від 04.02.2009 р., лист МОН України 1.4/18-Г-163 від 26.02.2009 р.)*

**Автор і керівник проекту "Критичне мислення на уроках історії
в загальноосвітній школі" – С. Терно**

Рецензенти: **Бочелюк В. Й.**, завідувач кафедри практичної психології Класичного приватного університету, доктор психологічних наук, професор;
Булда А. А., завідувач кафедри методики викладання соціально-гуманітарних дисциплін Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова (м. Київ), доктор педагогічних наук, професор;
Турченко Ф. Г., проректор, завідувач кафедри новітньої історії України Запорізького національного університету, доктор історичних наук, професор.
Скворцова Г. Б., учитель історії гімназії № 47 м. Запоріжжя, керівник методичного об'єднання вчителів історії і права Заводського району м. Запоріжжя, спеціаліст вищої категорії, вчитель-методист.

Автори: **Терно Сергій Олександрович** – завідувач лабораторії інтерактивних технологій навчання гуманітарних дисциплін Запорізького національного університету, кандидат педагогічних наук, доцент;
Коган Зінаїда Борисівна – вчитель гімназії № 50 м. Запоріжжя, керівник методичного об'єднання вчителів історії і права Ленінського району м. Запоріжжя, спеціаліст вищої категорії, вчитель-методист;
Полтавська Ірина Володимирівна – вчитель історії єврейської гімназії "ОРТ-Алеф", спеціаліст вищої категорії, старший вчитель.

Терно С. О., Коган З. Б., Полтавська І. В.

Т 353 Проблемні задачі з історії для учнів 6-7 класів загальноосвітньої школи:
Дидактичний посібник для учнів 6-7 кл. загальноосвіт. навч. закл. –
Запоріжжя: Просвіта, 2009. – 24 с.
ISBN 978-966-653-208-7

Відповідно до чинної програми Міністерства освіти і науки України даний посібник містить систему проблемних задач з курсу всесвітньої історії та історії України для учнів 6-7 класів загальноосвітніх навчальних закладів. Запропонована система роботи сприятиме активізації пізнавальної діяльності школярів та розвитку критичного мислення.

УДК: 94 (4/8) (075.3)
ББК: Т 3 (0) Я 72

ISBN 978-966-653-208-7

© С.О.Терно, 2009
© «Просвіта», 2009

З М І С Т

НАСТУПНІ СЛОВА ЧИТАЧУ (С. Терно)	5
НАВІЩО РОЗВ'ЯЗУВАТИ ЗАДАЧІ З ІСТОРІЇ? (С. Терно)	8
ЯК РОЗВ'ЯЗУВАТИ ПРОБЛЕМНІ ЗАДАЧІ? (С. Терно).....	10
ПРОБЛЕМНІ ЗАДАЧІ – 6 КЛАС (С. Терно, З. Коган)	13

Історія України. Всесвітня історія (інтегрований курс) 6 клас

Тема 1. Життя людей за первісних часів	13
Тема 2. Давній Єгипет	13
Тема 3. Передня Азія	14
Тема 4. Давні Індія та Китай	15
Тема 5. Греція в II – першій половині I тис. до н. е.	15
Тема 6. Греція в V – IV ст. до н.е.	16
Тема 7. Еллінізм	16
Тема 8. Давній Рим у VIII – I ст. до н.е.	17
Тема 9. Падіння Республіки та Рання Імперія.....	17
Тема 10. Пізня Римська імперія	18
Тема 11. Давні слов'яни та їхні сусіди.....	18

ПРОБЛЕМНІ ЗАДАЧІ – 7 КЛАС (С. Терно, І. Полтавська).....	19
--	----

Історія України 7 клас

Тема 1. Виникнення та розвиток Київської Русі.....	19
Тема 2. Київська Русь наприкінці X – у першій половині XI ст.	19
Тема 3. Київська Русь у другій половині XI – першій половині XIII ст.	19

Тема 4. Галицько-Волинська держава	20
Тема 5. Українські землі у складі Великого князівства Литовського та інших держав (друга половина XIV – XV ст.).....	20

Всесвітня історія

7 клас

Тема 1. Народження середньовічного світу, особливості його розвитку	21
Тема 2. Релігійне та культурне життя середньовічної Європи	21
Тема 3. Європа, Візантія, Арабський світ	22
Тема 4. Слов'яни та їх сусіди	22
Тема 5. Індія. Китай	22
ПІСЛЯМОВА (С. Терно)	23

Наступні слова читачу

Перед тим, як ви почнете працювати з цією брошурою, нам треба дещо пояснити. Для вас напевно стало звичним розв'язувати задачі на уроках математики. Але задачі бувають не лише математичні, в історії науковцям так само, як і математикам, доводиться розв'язувати проблемні задачі. Вони в чомусь схожі на задачі з математики, проте є й певні відмінності. Як правило, задачі з математики мають один спосіб розв'язання та одну правильну відповідь. Історичні задачі дещо складніші. Може існувати кілька способів розв'язання й, що не менш цікаво, не завжди можна відшукати одну єдину правильну відповідь.

Більшість історичних задач полягає у з'ясуванні причин історичних подій та явищ. Вам доведеться знайомитися з історією давніх країн, ви вивчатиме Давні Єгипет, Грецію, Рим та багато інших країн. Перед вами постануть видатні історичні постаті: єгипетські фараони, грецькі та римські правителі. Ви вивчатимете багато цікавих історичних подій: утворення перших держав, зародження торгівельних відносин, завойовницькі походи видатних полководців Олександра Македонського, Юлія Цезаря та багато інших захоплюючих історичних подій. Всі вони предстануть перед вами у вигляді опису за допомогою слів, які відповідатимуть на запитання: *що? як?* Здебільшого ці *що* та *як* ви сприйматиме за допомогою органів відчуттів: зору та слуху.

А ось питання *чому, навіщо, з якої причини* відбувається щось, – вимагатимуть від вас розумової роботи. У більшості випадків ми не можемо сприйняти причину безпосередньо відчуттями – вона прихована в глибині того, що відбувається.

Причинність – це внутрішнє відношення між явищами, тобто такий їхній зв'язок, за якого кожного разу одна подія тягне за собою іншу. *Причина* – це явище, яке породжує нове явище – *наслідок*.

Причинність скрізь і всюди. Не буває безпричинних явищ. Все у нашому світі виникає внаслідок дії певних причин. Це, так званий, *закон причинності*, який вимагає від науки пояснити всі явища, що відбуваються.

Зрозуміти причинний зв'язок означає відшукати, пізнати якусь приховану сторону історичних подій, тобто досягнути якусь закономірність в перебігу цих подій. У цьому й полягає мета історичної науки, а для вас, школярів, – це мета вашої освіти.

Кожному історичному явищу передують незчисленна кількість інших явищ. Але далеко не всі вони можуть бути його причиною. Навіть якщо одне явище постійно передують іншому, це ще не означає, що воно є причиною. Приміром, ніч завжди передують ранку, а ранок завжди передують дню. Проте ніч – не є причиною ранку, а ранок – не є причиною дня.

Також дуже важливо вміти відрізнити причину від приводу. Привід – це подія, яка передують іншій події, робить можливим її виникнення, але не породжує і не визначає її. Дуже часто ви будете стикатися з причиною та приводом під час вивчення війн, коли справжня причина розв'язання війни (збагачення або розширення території) приховувалася якимось дріб'язковим приводом.

Задачі з історії – це *проблеми*, які треба вирішити. Зазвичай під проблемою розуміють явно сформульоване запитання або кілька запитань, які виникають під час пізнання. А сам процес пізнання тлумачиться як послідовний перехід від відповідей на одні запитання до відповідей на інші запитання, які виникли після розв'язання перших.

Загально визнаним є те, що будь-яке дослідження обов'язково починається з формулювання проблеми. Послідовність "Проблема → дослідження → розв'язок" вважається такою, яку можна застосувати

скрізь та завжди. Здебільшого в цьому посібнику ви матимете справу саме з такими проблемами, коли формулювання задачі є чіткими та ясними. Проте, слід пам'ятати, що не всі проблеми є такими.

Світ проблем складний і багатоманітний, як і сам процес пізнання. А. Ейнштейн стверджував, що сформулювати проблему часто важливіше й складніше, ніж її розв'язати. Саме тому дуже важливо, щоб ви навчились не лише розв'язувати запропоновані нами проблеми, а й помічали їх самотійно, читаючи параграфи підручника. Розмірковуйте над тим, що ви читаете, та ставте запитання до прочитаного: Як? Чому? Що відбулося б, якщо...? У чому позитивні та негативні риси...? Що це означає? Яким чином впливає...? та ін.

Проблема у самому загальному розумінні – це певне утруднення, коливання, невизначеність. Потрібні дії, щоб усунути цю невизначеність, проте далеко не завжди зрозуміло, що саме слід робити. Між іншим, давньогрецьке слово, від якого виникла наша "проблема", означає "перегороду", "трудність", "задачу", а не лише "запитання".

Хочемо застерегти вас від поверхового підходу до проблем. На перший погляд проблема може видатися банальністю або навіть безглуздістю. Відмахнутися від неї простіше за все. Лише довге та ретельне обмірковування проблеми здатне розкрити її дійсний сенс та справжню глибину. Спроба розв'язати непродуману або до кінця не розкрити проблему може виявитися марною працею.

Розв'язуючи проблему, треба виявляти певну рішучість, півзаходи тут не допоможуть. Нерідко, для того аби досягнути справжню суть проблеми, доводиться поглянути на речі по-новому. Саме таке нове й більш глибоке бачення становить основну трудність.

Отже, вмійте подивитися на історичні події під новим, не звичним кутом зору! Будьте розумово сміливими, не бійтесь помилок! Адже без них ми не змогли б вчитися й отримувати від цього насолоду!

Навіщо розв'язувати задачі з історії?

Здавалося б, простіше вивчати історію, коли читаєш параграф підручника та відповідаєш на запитання до нього. І навіщо якісь там задачі? Чи потрібен цей зайвий клопіт? Такі запитання цілком природні й зрозумілі.

Дійсно, можна просто прочитати параграф і відповісти на запитання щодо його змісту. Так часто трапляється в класних кімнатах та вдома. Але хіба це цікаво? Якщо від вас вимагатимуть просто переказувати зміст параграфу без його осмислення й здивування, хіба вас це захопить? Хіба відкриються вам радощі пізнання й творчого піднесення? Напевно, ні.

Наскільки буде корисним таке навчання? Наскільки воно вас збагатить знаннями та уміннями? Навряд чи ваша успішність буде високою, а досягнення значними, якщо ви будете просто переказувати текст підручника. Натомість обмірковування історичних задач та пошук їх розв'язку перетвориться для вас на захоплюючу подорож у минуле. Вам відкриються таємниці історії, ви збагатитеся не лише історичними знаннями, але й досвідом історичних досліджень. Ви зрозумієте, у який спосіб вчені-історики здобувають увесь той матеріал, що міститься у вашому підручнику. Адже ви самі під час розв'язування історичних задач опинитеся на місці науковців. Ви на власному досвіді спробуєте досліджувати історію.

Важливо зазначити, що розв'язування проблемних задач дозволить вам покращити власні розумові здібності. А це є дуже важливим, оскільки саме розумові здібності людини визначають її успіх у житті. Успішна людина – це та, яка навчена добре міркувати й розв'язувати життєві задачі. Усе наше життя – це сукупність задач: як використати вільний час? Як встигнути все зробити? Чому мені важко дається навчання і що треба зробити, щоб покращити результати? та ін.

Нам постійно доводиться розв'язувати задачі, а для цього потрібні навички розв'язання задач. Чим краще ми опанували ці навички, тим помітніші наші досягнення. Отже, розв'язуючи проблемні задачі, ви навчитесь більш відповідально й ретельно думати й працювати, а це ніколи не зашкодить. Навпаки, досвід міркування стане у пригоді вам протягом подальшого життя.

Працюючи над задачами, ви розвинете навички критичного мислення. **Критичне мислення** – це такий вид мислення, який дозволяє нам ухвалювати правильні рішення щодо довіри до будь-якого твердження: Наскільки воно є правильним? Повністю чи частково? Чи мусимо ми йому довіряти?

Ключовою навичкою критичного мислення є здатність ставити запитання, розглядати всі можливі точки зору, перевіряти їх на достовірність. В задачах вам пропонуватимуться різні точки зору на історичні події або явища, а ваше завдання полягатиме в тому, щоб з'ясувати, яка із них є правильною. А можливо станеться так, що вони повністю або частково правильні обидві, або навпаки – обидві помилкові. Вам доведеться під час розв'язування задач робити свідомий вибір. І цей вибір мусить бути добре обміркований і підтверджений історичними фактами.

Перед тим, як починати вивчати тему у підручнику, прочитайте відповідну проблемну задачу в цьому посібнику. Задача спрямує вашу пізнавальну діяльність, адже вам доведеться шукати відповідь на неї. Вона допоможе вам краще зрозуміти та запам'ятати історичний матеріал. Отже, порядок такий: спочатку читаєте задачу і намагаєтесь зрозуміти, що від вас вимагається; потім – читаєте текст підручника, розмірковуєте й шукаєте відповідь. А як же саме розв'язувати проблемні задачі? Про це йтиметься далі.

Як розв'язувати проблемні задачі?

Проблемна задача – це мета, яку необхідно досягти шляхом розмірковування над заданими умовами. Задача містить реальну або удавану суперечність, яка викликає утруднення. Вона вимагає порівнювати, установлювати відносини та причинні зв'язки, шукати докази.

Слід уважно прочитати текст задачі та зрозуміти її умови – це означає усвідомлення того, в чому полягає питання, що дано й що невідомо, за допомогою яких засобів слід шукати результат. Розв'язати задачу означає пов'язати умови задачі причинними зв'язками та спрогнозувати наслідок.

Спочатку слід з'ясувати, яка інформація вам знадобиться для відповіді на запитання. Потім необхідно наявну інформацію упорядкувати так, щоб унаочнити зв'язки в ній. Й в решті-решт відшукати рішення. Далі необхідно переконатися, що віднайдене рішення є дійсно розв'язком цієї проблемної задачі та відповідає наявній інформації.

Під час пошуку розв'язку важливо бути неупередженим й розглядати всю можливу інформацію. За таких умов ви обов'язково дійдете правильного висновку.

Також слід враховувати перебіг історичних подій, їхні взаємозв'язки. Не забувайте про те, що суспільство завжди поділялося на групи, які по-різному сприймали й оцінювали ті чи інші події. Отже, свідчення про одну й ту саму подію можуть суттєво різнитися залежно від того, хто саме про них пише. Обов'язково розглядайте історичні події та явища під різними кутами зору, з різних позицій.

Найчастіше вам пропонуватимуться задачі на установлення причинних зв'язків. В умовах задачі буде поданий наслідок, а вам необхідно буде відшукати причину. Це означає, що треба установити всі події, які передували наслідку. Потім необхідно поміркувати, які з цих подій безпосередньо могли б потягнути за собою цей наслідок. Можливо, ви відшукаєте одну причину, можливо, їх буде кілька. Найкращий спосіб пересвідчитися у правильності вашого висновку – це пригадати подібні випадки в історії. Якщо постійно траплявся збіг між цими подіями, значить – це закономірно.

Інколи вам доведеться будувати альтернативні сценарії розвитку подій в минулому: що відбулося б, якщо... Часто говорять, що історія не припускає розмірковувань з приводу того, що могло б відбутися, але не відбулося. Насправді, дуже важливо розуміти, що історія твориться людьми, а люди завжди стоять перед вибором, як їм вчинити. Саме тому всі вчинки історичних діячів обумовлені їхнім вибором, і цей вибір не завжди найкращий. Але вони могли б обрати й інший спосіб дій, тоді б події пішли іншим шляхом. Отже, важливо розуміти, що завжди існує кілька шляхів розвитку, а історичним особам доводиться обирати лише один.

Деякі задачі міститимуть висловлювання історичних діячів. Вам буде запропоновано дати оцінку цим висловлюванням, тобто установити правильність чи помилковість тверджень. Для відповіді на такі запитання, необхідно обов'язково зважати на походження автора висловлювання: яке місце він займав у суспільстві? Як це вплинуло на його думки? Можливо, він свідомо викривляв реальний стан речей?

Здебільшого вам будуть пропонуватися різні оцінки історичних подій та явищ. Оцінка передбачає встановлення значущості історичних подій, важливості історичного досвіду для сьогодення або співвіднесення людських учинків з моральними нормами. Необхідно буде установити, наскільки запропоновані оцінки є правильними та відповідними. Для цього слід співвіднести наведені твердження з історичними фактами, й з'ясувати: відповідають ці оцінки наявним фактам чи ні. Якщо відповідають – значить оцінка правильна, якщо ні – помилкова.

Працюючи над задачами важливо наочно упорядкувати інформацію. У роботі над протилежними оцінками історичних явищ та подій у пригоді може стати таблиця "Плюс-мінус-цікаво". У першій колонці такої таблиці записуються факти "за", у другій – "проти", а у третій – ті, що не можна точно визначити (див. табл. 1).

Таблиця 1.

ПЛЮС-МІНУС-ЦІКАВО

"+"	"-"	Цікаво

Отже, попрацювавши із задачами, ви набудете навичок критичного мислення, тобто навчитесь обирати найкращий варіант, всебічно сприймати предмети, будете здатні поглянути на явища під новим кутом зору, тримати в умі увесь комплекс властивостей предмета. Тепер лишається побажати вам удачі й нагадати мудрі слова: "Щоразу, коли мозок може відшукати істину, він святкує маленьку перемогу".

Нехай ваш розум святкує перемоги, це дуже хороша звичка – звичка мислити критично!

Проблемні задачі – 6 клас

Історія України.

Всесвітня історія (інтегрований курс) – 6 клас

Тема 1. Життя людей за первісних часів

Завдання № 1.

Поміркуйте над проблемою: правильно чи помилково стверджувати, що у первісному суспільстві існувала біологічна нерівність, яка виявлялася в підкоренні фізично слабших людей сильнішими? Наведіть історичні факти на користь вашої думки.

Завдання № 2.

Яке із тверджень, на вашу думку, є правильним й чому:

1) природа у давні часи мала великий вплив на господарство і суспільство;

2) людина в давні часи мала великий вплив на господарство і суспільство.

Свою відповідь поясніть, спираючись на історичні факти.

Завдання № 3.

Поміркуйте над проблемою: яка оцінка первіснообщинного устрою найбільше відповідає історичним фактам?

1) життя людей в часи первіснообщинного устрою – це "Золотий вік людства";

2) життя людей в часи первіснообщинного устрою – це жорстока боротьба за виживання.

Свою відповідь поясніть, спираючись на приклади з історії.

Тема 2. Давній Єгипет

Завдання № 1.

Чому вчені-історики називають розписи на гробницях фараонів "енциклопедією єгипетського життя"? Чи погоджуєтесь ви з такою оцінкою? Свою відповідь поясніть.

Завдання № 2.

Давні греки образно називали Єгипет "даром Нилу", а самі єгиптяни називали свою країну "Чорна земля". Яка з цих назв, на Вашу думку, найбільш відповідає дійсності? Чи суперечать вони одна одній? Свою відповідь поясніть.

Завдання № 3.

Поясніть, як одне історичне явище сприяло виникненню іншого історичного явища у наведених логічних ланцюжках:

1) міцне господарство землероба → зростання податкових надходжень до казни → посилення Єгипетської держави;

2) завойовницькі війни правителів Єгипту → занепад господарства землеробів → перехід до найманого війська → послаблення влади фараонів.

Завдання № 4.

Поміркуйте над проблемою: Чому єгиптяни знищили пам'ять про Ехнатона, адже він був миролюбним і справедливим царем? Як можна розцінити такий вчинок єгиптян?

Тема 3. Передня Азія

Завдання № 1.

Поміркуйте над проблемою. Завойовницькі війни оцінюють по-різному:

1) дехто вважає, що завойовницькі війни зміцнюють державу;

2) інші стверджують, що завойовницькі війни поступово підривають міць держави.

Як Ви вважаєте, яку з цих оцінок можна прикласти до завойовницьких війн Ассирії? Відповідь поясніть прикладами з історії Ассирії.

Завдання № 2.

Поміркуйте, які труднощі виникали у людей під час судочинства на підставі звичаїв і неписаних правил? Як можна було б уникнути цих труднощів?

Тема 4. Давні Індія та Китай

Завдання № 1.

Поясніть, чому нерівність серед індійців була закріплена релігією? Як Ви вважаєте, чи справедливим є поділ людей на касты? Чи можливо було в тих історичних умовах організувати індійське суспільство в інший спосіб?

Завдання № 2.

Поміркуйте, які властивості китайського церемоніалу можна вважати корисними й чому? Які властивості такими вважати не можна? Свою відповідь поясніть.

Тема 5. Греція в II – першій половині I тис. до н. е.

Завдання № 1.

Правильно чи помилково стверджувати, що в основу грецької релігії покладена любов до життя і краси? Свою відповідь поясніть.

Завдання № 2.

Чому в Давній Греції говорили: "Гори захищають і розділяють, а море поєднує"? Свою відповідь поясніть, спираючись на історичні факти.

Завдання № 3.

Чому деякі дослідники вважають, що поеми Гомера "Іліада" та "Одисея" можна вважати історичними документами? Чи погоджуєтесь Ви з такою точкою зору? Свою відповідь поясніть.

Завдання № 4.

Чому деякі дослідники історії Давньої Греції вважають, що "Море цивілізувало греків"? Як ви вважаєте, що це означає? Чи погоджуєтесь Ви з цією думкою? Свою відповідь поясніть, спираючись на історичні факти.

Завдання № 5.

Поясніть, чому реформи Солона викликали незадоволення як аристократів, так і демосу? Чи правильно вчинив Солон, проводячи реформи? Що відбулося б, якби Солон залишив усе, як було?

Тема 6. Греція в V – IV ст. до н.е.

Завдання № 1.

Прочитавши уривок із праці Геродота (*наведений нижче*), поміркуйте над запитанням: чому Геродот вважає афінян "рятувальниками Еллади"? Чи погоджуєтесь Ви з його думкою? Свою відповідь поясніть.

Геродот про роль Афінів у війні проти персів: *"Якщо б афіняни через страх перед загрозливою небезпечкою покинули свою країну або, не покидаючи її, і залишаючись там, віддалися б Ксерксу, ніхто б не наважився виступити проти царя на морі. Ось чому, не погрішаючи проти істини, афінян можна назвати рятувальниками Еллади".*

Завдання № 2.

Поміркуйте над проблемою: чому афіняни вважали громадянина, який не бере участі в громадському житті, некорисним для держави?

Поясніть, чому афіняни надавали такого великого значення участі городян у громадському житті? Чи правильно стверджувати, що жодна країна давнього світу не залучала такої великої кількості людей до вирішення проблем громадського життя, як це було в Афінах?

Завдання № 3.

Чому давні греки називали театр "Школою для дорослих", а авторів трагедій – "вождями мудрості"? Чи погоджуєтесь ви з такою оцінкою?

Завдання № 4.

З'ясуйте основні причини культурних досягнень давніх греків. Поясніть, чому ви вважаєте, що саме ці причини сприяли розквіту еллінської культури в V ст. до н.е.

Тема 7. Еллінізм

Завдання № 1.

Поміркуйте над проблемою: чому Олександр Македонському не вдалося завоювати увесь світ? Якби мрія Македонського про завоювання світу здійснилась, які б це мало наслідки для світової історії?

Свою відповідь поясніть.

Завдання № 2.

Правильно чи помилково стверджувати, що грецька культура мала великий вплив на сучасну європейську цивілізацію? Свою відповідь проілюструйте історичними фактами.

Тема 8. Давній Рим у VIII – I ст. до н.е.

Завдання № 1.

Чим відрізнявся республіканський устрій в Римі від демократичного устрою в Афінах? Як можна пояснити ці розбіжності?

Завдання № 2.

Поміркуйте над становищем рабів у Римській державі: повстання під проводом Спартака було неминуче приречене на поразку чи могло б перемогти й змінити лад у Римській державі?

Тема 9. Падіння Республіки та Рання Імперія

Завдання № 1.

Поміркуйте над проблемою: коли Рим був більш агресивною державою – в добу Республіки чи в добу Імперії? Свою відповідь поясніть.

Завдання № 2.

Що мав на увазі римський оратор Цицерон, коли після вбивства Цезаря стверджував: "Тирана вбито, а тиранія жива"? Чи можна вважати його висловлювання правильним? Свою відповідь поясніть.

Завдання № 3.

Поміркуйте над проблемою: чому спочатку римські імператори переслідували християн, а згодом самі прийняли християнство? Як це можна пояснити?

Тема 10. Пізня Римська імперія

Завдання № 1.

Поміркуйте над проблемою: за яких умов імператору вдалося б уникнути падіння Римської імперії? Що йому треба було б зробити для цього? Можливо, падіння імперії було неминучим, незалежно від дій імператора? Свою відповідь поясніть.

Завдання № 2.

Правильно чи помилково вважати, що "історія є вчителькою життя"? Свою відповідь проілюструйте історичними фактами.

Завдання № 3.

Чим відрізняється культура Сходу від Культури Заходу? У чому полягають причини цих відмінностей? Поміркуйте над проблемою: до якої культури (*східної чи західної*) можна віднести українську?

Відповідь поясніть на прикладах і фактах.

Тема 11. Давні слов'яни та їхні сусіди

Завдання № 1.

Поміркуйте над проблемою: чому й досі остаточно не вирішене питання праатьківщини слов'ян?

Завдання № 2.

Спираючись на історичні факти, поміркуйте: правильно чи помилково стверджувати, що господарство слов'ян удосконалювалось й піднялося на більш високий рівень?

Завдання № 3.

Поміркуйте над проблемою: чи простежується причинний зв'язок між змінами у веденні господарства та змінами у суспільному житті? Що є причиною, а що є наслідком: зміни у господарстві є причиною змін у суспільному житті чи навпаки? Можливо, вони не залежали одне від одного?

Проблемні задачі – 7 клас

Історія України – 7 клас

Тема 1. Виникнення та розвиток Київської Русі

Завдання № 1.

Поміркуйте над проблемою взаємовідносин між слов'янами та Візантією, між Руссю та Візантією: чому ці відносини інколи були добросусідськими, а подекуди ворожими? Від чого це залежало? Як ці відносини впливали на міжнародне становище Київської Русі?

Свою відповідь поясніть за допомогою історичних фактів.

Тема 2. Київська Русь наприкінці X – у першій половині XI ст.

Завдання № 1.

Поміркуйте над проблемою. Князя Ярослава прозвали в народі Мудрим. Але, на відміну від свого батька Володимира, він не став героєм билин та сказаній. Чому так сталося?

Завдання № 2.

Поміркуйте над проблемою. До князювання Володимира Великого на Русі кількість християн невпинно зростала, навіть князь Аскольд та княгиня Ольга були християнами. Але християнство стало державною релігією лише у 988 р. за Володимира Великого. Чому християнство не стало державною релігією раніше? Як можна пояснити цей факт?

Тема 3. Київська Русь у другій половині XI – першій половині XIII ст.

Завдання № 1.

Поміркуйте над проблемою. Політична роздробленість – це характерна ознака середньовічних держав Європи, а подолання роздробленості – це наступний етап в історії європейських держав. Вільгельм Завойовник, Володимир Мономах, Людовік IX Святий, Філіп IV Красивий та інші монархи – персонажі цього процесу.

Запитання: Чи правильним буде стверджувати, що політична роздробленість є закономірним явищем для середньовічних європейських держав? Чим відрізнялась роздробленість Русі у другій половині XI – першій половині XIII ст. від подібної роздробленості у Франції?

Тема 4. Галицько-Волинська держава

Завдання № 1.

Які історичні факти свідчать про те, що Галицько-Волинська держава була спадкоємницею Київської Русі? Чи правильно стверджувати, що Галицько-Волинська держава не була спадкоємницею Київської Русі?

Завдання № 2.

Поміркуйте над проблемою: неодноразово землі Русі зазнавали вторгнень кочових племен хазарів, печенігів, половців та ін., але лише монголам удалося встановити свою владу над руськими землями. Чому це стало можливим? Чи можна було уникнути завоювання Русі монголами?

Тема 5. Українські землі у складі Великого князівства Литовського та інших держав (друга половина XIV – XV ст.)

Завдання № 1.

Поміркуйте над проблемою. У XIV – XV ст. південно-західні та західні землі Русі зазнають експансії з боку сусідніх держав: Великого князівства Литовського та королівства Польща. Відносини з цими державами у різні часи мали різний характер, у тому числі й добросусідський, союзницький. Використовуючи знання з "Всесвітньої історії" та матеріал теми 5 з "Історії України", поясніть, чому саме у цей період стала можливою ця експансія?

Всесвітня історія – 7 клас

Тема 1. Народження середньовічного світу, особливості його розвитку

Завдання № 1.

Поміркуйте над проблемою суспільного життя у середні віки. Середньовічне суспільство поділялось на три стани: духовенство, лицарство (або дворянство) та третій стан, до якого належала переважна більшість населення. Церква пояснювала цей порядок речей таким чином: "...Дім Божий поділяється на три частини: перші моляться, другі воюють, треті працюють. Для суміжних частин не приносить шкоди їх відокремленість: послуги, якими користується одна з них, утворюють умови для праці двох інших; в свою чергу, кожна частина проявляє турботу про спільне. Так цей потрібний союз зберігає єдність, завдяки чому панує законність, а люди живуть у мирі та злагоді" (єпископ Адальберон Ланський).

Запитання: Як ви оцінюєте висловлювання єпископа? У чому полягали причини такого упорядкування середньовічного суспільства?

Завдання № 2.

Поміркуйте над проблемою часу в середні віки. Середньовічні годинники були дуже дивні на наш сучасний погляд. Вони не показували ані хвилини, ані секунди. Годинники були рідкістю, й більшості населення вони були зовсім непотрібні. Нам сучасним людям потрібно лічити хвилини, секунди, тисячні долі секунди.

Запитання: Хіба середньовічній людині не потрібно було відстежувати час? Використовуючи отримані знання, висловіть власну думку щодо цього.

Тема 2. Релігійне та культурне життя середньовічної Європи

Завдання № 1.

Поміркуйте над проблемою. Середньовіччя іноді називали "темним царством". Використовуючи отримані знання, висловіть власну думку щодо цього твердження.

Запитання: Середньовіччя Європи – це крок уперед в розвитку Людства, чи це – крок назад?

Завдання № 2.

У середині XI сторіччя християнська церква поділилася на католицьку та православну. Спираючись на отриманні знання, поміркуйте над проблемою: цей поділ був неминучим чи ні?

Тема 3. Європа, Візантія, Арабський світ

Завдання № 1.

Поміркуйте над проблемою культурних взаємовпливів в Європі. Зокрема, у кордонах Франції знаходилися герцогство Нормандія та графство Бретань. Англійське слово "парламент" походить від французького дієслова "parler" (говорити).

Запитання: Які висновки можна зробити, спираючись на ці факти? Про які історичні процеси вони свідчать?

Завдання № 2.

Поміркуйте над проблемою взаємовідносин двох культур: арабської та християнської. Арабський та Християнський світи у Середньовіччі співпрацювали, ворогували, збагачували культуру один одного.

Запитання: Які обставини визначали шляхи взаємодії цих культур? Від чого, на вашу думку, залежало по якій із цих "стежок" підуть суспільства та держави? Наведіть приклади різних арабсько-християнських відносин у цей період історії.

Тема 4. Слов'яни та їх сусіди

Завдання № 1.

Чому китайські винаходи, а саме: компас, папір, фарфор, порох, арбалет з'явилися в Європі з запізненням на декілька століть? Чому так сталося? Свою відповідь поясніть.

Тема 5. Індія. Китай

Завдання № 1.

Поміркуйте над проблемою. Правильно чи помилково вважати, що скарбниця світової культури значно збідніла б, якби в ній був відсутній внесок Середньовічних Індії та Китаю?

Післямова

Ось і завершилась наша подорож до світу критичного мислення. Ви розв'язали багато проблемних задач й багато чому навчилися. Спробували себе в якості істориків-дослідників і тепер розумієте, наскільки складно інколи науковцям відшукати істину. Веле-тенську працю виконують вчені, досліджуючи наше минуле.

Впевнені, що тепер ви розумієте важливість розмірковувань про власне мислення. Людина постійно прагне розширити свої знання й збагатити свою пам'ять. Але, як сказав ще давньогрецький філософ Геракліт, багатознання не навчає мудрості. Мудрість полягає у знанні підстав і причин. Без здатності обґрунтовувати власні судження немає справжнього й твердого знання.

В Давній Греції символом мудрості вважалася сова, супутниця богині Афіни Паллади, яка допомагала у роботі, битвах та уособлювала мудрість. Навряд чи сова розумніша за інших птахів. Проте старий символ залишився, й залишилась глибока думка про те, що мудрість – це не лише широкі знання, а й передовсім уміння розмірковувати.

Саме у цьому вмінні ви тренувалися протягом двох років. Одне слово, ви вчилися мислити. Мислення – це процес пізнання людиною предметів та явищ оточуючого світу в їх суттєвих зв'язках та відносинах.

Джерелом мислення є відчуття, тобто сприйняття сигналів нашими органами чуттів. Проте мислення здатне вийти за межі явищ, які ми безпосередньо спостерігаємо. Воно здатне створити й передбачити такі властивості та відношення реального світу, які неможливо сприйняти ані органами чуттів, ані приборами.

Результати розумової діяльності людей вражають. Ще не так давно люди писали при лучині, пересувались лише на конях, рахували на рахівницях. А сьогодні – комп'ютери, Інтернет, космічні кораблі та атомні електростанції. Саме тому треба не зупинятися у розвитку власних розумових здібностей, помічати проблеми й шукати нові способи їх розв'язання. Саме уміння творчо і критично мислити – запорука вашого життєвого успіху! Хай щастить вам!

Навчально-методичне видання
ТЕРНО Сергій Олександрович
КОГАН Зінаїда Борисівна
ПОЛТАВСЬКА Ірина Володимирівна

ПРОБЛЕМНІ ЗАДАЧІ З ІСТОРІЇ ДЛЯ УЧНІВ 6-7 КЛАСІВ ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОЇ ШКОЛИ

(дидактичний посібник для учнів 6-7 кл. загальноосвіт. навч. закл.)

*Схвалено Міністерством освіти і науки України
для використання у загальноосвітніх навчальних закладах*

Комп'ютерна верстка С. Калабухова

Підписано до друку 25.03.2009 р. Формат 60x90/16.
Друк різнографічний.
Ум. друк. арк. 1,5. Обл.-вид. арк. 1.
Папір офсетний. Наклад 500 прим.

Видавництво «Просвіта»
69063, Україна, Запоріжжя, вул. Горького, 38
тел. (061) 213-81-60, 289-20-83

Свідоцтво серія ДК № 417 від 12.04.2001 р.